

STUDENȚI ROMÂNII DIN TURDA LA VIENA ÎN EPOCA MODERNĂ (1781-1918)

Răzvan Mihai Neagu*

Abstract: *The content of this article can be framed in cultural history and contains a presentation of Romanian students from Turda, who studied at Vienna until 1918. The university registry books record nine Romanian students from Turda at Vienna. The great majority of them (six) opted for the University of Vienna, two of them chose to study engineering at the Polytechnic Institute and one of them studied at the Export Academy. The first two Romanian students from this town, namely Iosif Pop Sălăgianul and Baziliu Rațiu were notable personalities of the Greek-Catholic Church. The most important Romanian student from Turda was, in our opinion, Ioan Rațiu (1828-1902), one of the leaders of the national movement of the Romanians in Transylvania. Another important student was Grigore Săndeanu doctor in Baia Sprie, one of the most important mining centers in Maramureș County. Almost all Romanian students from Turda were Greek-Catholic. This proportion confirms the reality that the Romanian intelligentsia in Turda, used to have a major Greek-Catholic component demonstrating the dynamism and vigor of this community of faith in the town on the Arieș river. Through its students, Turda was connected with the European ideas of the time.*

Keywords: Turda, Vienna, student, Rațiu family, university

Viena, capitală imperială și a culturii. Pentru orașul Viena, una din cele mai importante perioade din istoria sa a fost cea cuprinsă între Revoluția pașoptistă și sfârșitul Primului Război Mondial. La hotarul anului 1850, orașul de pe Dunăre avea cele mai promițătoare perspective de dezvoltare. Era un centru urban bine populat, cu o puternică atracție nu doar pentru supușii împăratului austriac ci și pentru locuitorii întregii Europe. În anul 1910 Viena avea o populație de aproximativ două milioane de locuitori, fiind un mozaic etnic și confesional. Din punct de vedere politic, Viena era centrul statului austriac, reședință a Casei imperiale de Habsburg, capitala Imperiului Austriac, apoi a Austro-Ungariei. Sub aspect cultural, Viena din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a fost un centru cosmopolit, factor dinamic al modernizării intelectuale europene. Orașul de pe Dunăre era un loc preferat de literați, artiști și oameni de știință.

Autoritățile habsburgice și-au însușit ideea potrivit căreia o cultură înaltă și rafinată poate fi un bun antidot pentru disensiunile naționale inerente din cadrul

---

* doctor în istorie, profesor Colegiul Tehnic Turda; email: neagurazvan10@yahoo.com

monarhiei. În această perioadă s-a afirmat pe plan artistic mișcarea numită Secesiunea Vieneză (*Wiener Secession*) apărută în 1897 în jurul pictorului Gustav Klimt (1862-1918). Această mișcare culturală a avut la început suportul statului sub pretextul că era o manifestare a spiritului austriac, mai presus de diviziunile naționale¹. Noua orientare artistică era în fapt varianta austriacă a curentului *Art Nouveau*, care și-a propus să se desprindă din vechile tipare, să reunească forțele creatoare din întreg imperiul, să stabilească legături cu artiști străini și să dea un impuls artelor aplicate. La Secesiunea Vieneză au aderat pictori, artiști plastici, graficieni și arhitecți precum Joseph Maria Olbrich (1867-1908), Josef Hoffmann (1870-1956), Koloman Moser (1868-1918), Josef Engelhart (1864-1941) sau Otto Wagner (1841-1918). În anul 1898 asociația artistică își construiește un palat propriu, unde se organizau expoziții internaționale și editează revista *Ver Sacrum*. Mișcarea culturală a girat nașterea unui nou stil artistic, *Secession*, care s-a răspândit în tot imperiul austro-ungar, inclusiv în Transilvania și inclusiv la Turda.

Evoluțiile culturale vieneze au apărut și s-au dezvoltat pe fondul unei crize politice de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Acest fapt a fost un stimulent pentru mișcarea culturală vieneză determinând o alienare față de politică a elitelor, a burgheziei liberale, care au ales să se retragă și să se redescopere în templul artelor, care a făcut din capitala austriacă un centru european al culturii epocii respective. Această perioadă este cunoscută ca *fin de siècle*.

Două personalități culturale, care s-au afirmat la Viena, au modificat radical sistemul de gândire și cultura occidentală: Sigmund Freud (1856-1939), cel care a pus bazele psihanalizei și Ludwig Wittgenstein (1889-1951), unul dintre cei mai influenți și apreciați filosofi europeni ai vremii. Hans Kelsen (1881-1973) a avut importante contribuții în teoria dreptului, în timp ce Școala Austriacă de Economie a avut o mare influență asupra gândirii economice liberale. Inspirându-se din operele lui Freud, literatura vieneză a pus accentul pe analiza subconștientului și a instinctului în viața omului. Cei mai importanți scriitori vienezi ai vremii au fost: Arthur Schnitzler (1862-1931), Hugo von Hofmannsthal (1874-1929), Karl Kraus (1874-1936), Hermann Broch (1886-1951), Robert Musil (1880-1942), Stefan Zweig (1881-1942), Franz Werfel (1890-1945)².

În perioada analizată, Viena a fost remodelată arhitectural și urbanistic, centrul orașului devenind celebrul bulevard *Ringstrasse*. Centrul Vienei a fost sistematizat după principiile modernismului urban, un rol semnificativ avându-l arhitectii Camilo Sitte (1843-1903) și Otto Wagner (1841-1918). Un mare accent s-a pus în această epocă pe estetic, care era menit să impresioneze. Un rol important în mișcarea culturală vieneză de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

---

¹ Steven Beller, *A Concise History of Austria*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, p. 169-170.

² *Ibidem*, p. 171.

I-au avut evreii, categorie foarte dinamică economic și cultural. Viena a fost în această perioadă centrul mișcării sioniste, în cadrul căreia s-a remarcat Theodore Herzl (1860-1904). Acesta a publicat în 1896 lucrarea *Statul evreilor (Der Judenstaat)*, în care pleda pentru crearea unui stat evreiesc. Un număr important dintre oamenii de cultură vienezi au fost de origine evreiască, menționându-i numai pe Freud și Wittenstein. Pe de altă parte, evreii au avut un rol determinant în finanțele austriece. Unul dintre cei mai importanți bancheri din Viena a fost Salomon Mayer von Rothschild (1774-1855). Fiul acestuia, Anselm von Rothschild (1803-1874) a pus bazele *Băncii Creditanstalt*.

În decursul perioadei analizate, Viena a fost o adevărată capitală a muzicii clasice, în acest oraș compunând figuri precum Johannes Brahms (1833-1897), Anton Bruckner (1824-1896), Gustav Mahler (1860-1911) sau celebra familie Strauss, muzicienii curții imperiale.

Pe de altă parte Viena era un centru universitar în continuă extindere și diversificare. Oferta educațională superioară a orașului danubian era variată și atrăgea un mare număr de studenți din toate provinciile imperiului și nu numai. Universitatea din Viena (*Alma Mater Rudolphina*)³, creată în 1365 (era a treia ca vechime din Europa Centrală după cele din Praga și Cracovia), s-a aflat de la început în topul preferințelor studioșilor turdeni. O dezvoltare remarcabilă a cunoscut facultatea de medicină, care și-a diversificat specializările (farmacie, medicină veterinară) și a contribuit la dezvoltarea cercetării și tehnicii medicale. Pe lângă specializările universității, un student putea opta pentru învățământul militar sau cel artistic⁴. Institutul Politehnic (*K.K. Polytechnisches Institut*) fondat în anul 1815, a fost prima universitate de profil din spațiul german. A avut de la început o orientare non-militară, iar dotarea și organizarea sa erau printre cele mai moderne din lumea academică⁵.

---

³ Franz Gall, *Alma Mater Rudolphina 1365-1965. Die Wiener Universität und ihre Studenten*, Wien, 1965, *passim*.

⁴ Friedrich Gatti, *Geschichte der K. und K. Technischen Militär-Akademie*, I: *Geschichte der K.K. Ingenieur- und K.K. Genie-Akademie 1717-1869*, Wien, 1901, *passim*; Johann Svoboda, *Die Theresianische Militär-Akademie zu Wiener-Neustadt und ihre Zöglinge von der Gründung der Anstalt bis auf unsere Tage*, 3 vol., Wien, 1894-1897. Descrierea în vol. I, 1894, p. XL-CXVI; Carl von Lützow, *Geschichte der Kais. Kön. Akademie der Bildenden Künste. Festschrift zur Eröffnung des neuen Akademie-Gebäudes*, Wien, 1877, *passim*.

⁵ *Die K. K. Technische Hochschule in Wien 1815-1915*, red. Joseph Neuwirth, Wien, 1915. Pentru aprofundarea studiului culturii vieneze de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a se vedea: Jacques Le Rider, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 1995; Carl E. Schorske, *Viena fin de siècle. Politică și cultură*, Iași, Polirom, 1998; Michael Pollak, *Viena 1900. O identitate rănită*, Iași, Polirom, 1998; Allan Kanik, Stephen Toulmin, *Viena lui Wittgenstein*, București, Humanitas, 1998.

Amplasarea acestor instituții în capitala statului a oferit multe avantaje pentru studenții turdeni: nu se aflau foarte departe de Turda mai ales dacă luăm în considerare faptul că după 1870 timpul de călătorie s-a scurtat considerabil, iar cheltuielile aferente s-au redus datorită construcției căilor ferate, cursurile propuse erau de calitate, iar utilizarea limbii germane a ușurat comunicarea și traiul cotidian al studenților. Tinerii aveau aici posibilitatea de a citi foarte mult, de a-și însuși maniere elegante, de a fi la curent cu ideile timpului lor, de a se distra și de a lega prietenii cu tineri din tot imperiul. De multe ori, aceste oportunități au stat la baza unor cariere strălucite.

Studentul era un personaj privilegiat în Imperiul Austriac (Austro-Ungar). După 1870 avea dreptul la reducerea serviciului militar și putea să dobândească posturi înalte în ierarhia statală. Postul de profesor universitar era unul de o importanță aparte, deoarece din cadrul acestui corp elită și elitist se alegeau consilierii împăratului⁶. Programul Universității din Viena era destul de încărcat pentru un student conștiincios, care dorea să acumuleze un bagaj important de cunoștințe. În preajma anului 1900 cursurile debutau la ora 7.00 dimineața, iar uneori chiar la 6.15 și se încheiau la ora 20.00. Din cauza acestui orar, studenții care trebuiau să muncească pentru a se întreține erau practic excluși din viața academică. În general, studenții proveniți din diferitele provincii ale imperiului erau marginalizați de colegii lor austrieci. În anul 1884 Universitatea din Viena s-a mutat într-o clădire nouă, localizată pe Ringstrasse foarte aproape de Primărie și Parlament⁷. Vizibil și azi în centrul Vienei, edificiul universitar este opera arhitectului Heinrich von Ferstel. Viața studențească vieneză se consuma mai ales în cadrul asociațiilor studențești (*Burschenschaften*), iar chestiunile de onoare între studenți se rezolvau în dueluri cu sabia sau chiar cu pistolul. Până în 1910 Universitatea din Viena admitea anual 6000 de studenți, din care jumătate erau la facultatea de drept, frecventată și de către tinerii turdeni⁸.

Cu toate că Viena a rămas un centru universitar de rang european, Transilvania a intrat în procesul general de modernizare culturală, mai ales în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Expresia cea mai elocventă a acestor transformări a fost crearea la Cluj în anul 1872 a Universității Regale Maghiare „Franz Joseph”, care a atras numeroși studenți, inclusiv din Turda. Cu toate acestea datorită tradiției universitare și a calității deosebite a învățământului superior, Viena a fost frecventată în continuare de studenții turdeni.

---

⁶ William M. Johnston, *Spiritul Vienei. O istorie intelectuală și socială 1848-1938*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 81.

⁷ *Ibidem*, p. 83.

⁸ *Ibidem*, p. 84.

Studentii români din Turda la Viena. Tradiția frecventării Universității din Viena de către turdeni este foarte veche. Rădăcinile ei pot fi detectate în secolul al XIV-lea. Astfel, în anul 1377 este consemnată în universitatea vieneză prima persoană originară din Turda, Michael de Torenperg (Thorenburg)⁹. În epoca medievală este imposibil și inutil să se facă o clasificare a studenților după criteriul etnic, datele din matricolele universitare fiind completate exclusiv în limba latină. Acestea redau numele studentului urmat de orașul din care era, uneori fiind precizat și numele tatălui. Abia spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea identificarea etnică a studenților este posibilă, cu un înalt grad de acuratețe.

Dacă ne referim la comunitatea românească din orașul de pe Arieș, ea și-a trimis reprezentanții la Viena începând abia cu sfârșitul secolului al XVIII-lea. Astfel, între anii 1781-1918, nouă tineri români din Turda și-au făcut studiile în capitala imperială. Acest număr este redus, comunitatea nefiind una dintre cele mai puternice, din punct de vedere economic, din Transilvania. Pe de altă parte, studiul universitar presupunea cheltuieli majore, pe care foarte puțini și le puteau permite. Dintre tinerii turdeni care au studiat la Viena se remarcă membrii familiei Rațiu, cea mai importantă familie nobiliară românească din oraș. Astfel, patru reprezentanți ai acesteia au studiat în capitala imperială (Baziliu Rațiu, Ioan Rațiu, Vasiliu Rațiu și Eugen Tilea). În privința specializării urmate de tinerii turdeni care au învățat la Viena, se remarcă diversitatea domeniilor: doi au studiat teologia (Iosif Pop Sălăgianul și Baziliu Rațiu), tot doi s-au pregătit în domeniul juridic (Ioan Rațiu și Vasiliu Rațiu), alți doi au studiat medicina (Grigore Săndeanu și Constantin Barițiu), domeniul ingineresc a fost preferat tot de doi turdeni (Eugen Tilea și Corneliu Mesaroșiu), în timp ce domeniul comercial a atras un singur student (Valer Bologa).

Analiza condiției sociale a acestora relevă faptul că proveneau din familii cu posibilități financiare, care puteau acoperi costurile pregătirii universitare. Acest fapt nu excludea și obținerea unei burse. Situația confesională a studenților români turdeni de la Viena arată că în marea lor majoritate erau de confesiune greco-catolică (șapte din nouă: Iosif Pop Sălăgianul, Baziliu Rațiu, Ioan Rațiu, Vasiliu Rațiu, Constantin Barițiu, Eugen Tilea și Corneliu Mesaroșiu). Această comunitate de credință era cel mai dinamic segment al societății românești din Turda, la această situație contribuind și familia Rațiu. Confesiunea ortodoxă a fost reprezentată de medicinistul Grigore Săndeanu și economistul Valer Bologa.

Dacă ne referim la vârsta pe care au avut-o tinerii studenți turdeni la intrarea în Universitatea din Viena, ea se încadrează în intervalul 18-31 de ani (Iosif Pop Sălăgianul 18 de ani, Baziliu Rațiu 25 de ani, Ioan Rațiu 22 de ani, Vasiliu Rațiu 23 de ani, Grigore Săndeanu 23 de ani, Constantin Barițiu 19 ani, Eugen Tilea 19 ani, Corneliu Mesaroșiu 21 de ani, Valer Bologa 31 de ani).

---

⁹ Răzvan Mihai Neagu, *Formarea intelectualității din Turda. Studenți din Turda la marile universități europene 1377-1918*, Cluj-Napoca, Mega, 2015, p. 29.

Primii studenți români din Turda, care au învățat la Viena au fost doi clerici: Iosif Pop Sălăgianul și Baziliu Rațiu. Ambii provin din familii nobiliare de confesiune greco-catolică. Cei doi au studiat la Colegiul Sfânta Barbara (*Barbareum*)¹⁰. Iosif Pop Sălăgianul s-a născut la Turda la 27 august 1763 și a intrat la Colegiul Sfânta Barbara ca bursier al diecezei greco-catolice de Oradea la 31 octombrie 1781. Odată cu transferarea instituției de la Viena la Eger a mers în orașul ungar, terminând studiile la Lemberg în 1786¹¹. După absolvire, Iosif Pop Sălăgianul s-a remarcat prin activitatea sa cărturărească, cea mai importantă operă a sa fiind *Scurtă istorie a credinței românilor din sfintele cărți și adevărate documente*, apărută la Blaj în 1845¹².

Cel mai important intelectual român originar din Turda cu studii universitare, la începutul secolului al XIX-lea a fost, fără îndoială, Baziliu Rațiu (25 decembrie 1783 - 12 decembrie 1870). Provenea dintr-o veche familie nobiliară românească, Rațiu de Nagylak. Tatăl său a fost Grigore Rațiu, iar mama sa Maria Iank¹³. El și-a început studiile elementare la Turda, continuând apoi la Aiud și Blaj. Baziliu Rațiu și-a făcut studiile liceale la Liceul Regesc Romano-Catolic din Cluj¹⁴. A fost unul dintre discipolii ilustrului cărturar al Școlii Ardelene, Petru Maior. Între 1808-1810, ca bursier al diecezei greco-catolice de Alba Iulia și Făgăraș, Baziliu Rațiu a studiat teologia la Colegiul Sf. Barbara (*Barbareum*) din Viena, care era inclus în Universitatea din Viena¹⁵. La 9 aprilie 1810, în Biserica Sfânta Barbara din Viena, Baziliu Rațiu a fost hirotonit preot celib de arhiepiscopul de Lwow, Anton Anghellowicz¹⁶. Reîntors acasă își va dedica întreaga viață Bisericii Române Unite, precum și activității didactice la școlile Blajului. Din 1811 a fost prefect de studii la

---

¹⁰ Această instituție de învățământ s-a deschis la 15 octombrie 1775, în timpul împărătesei Maria Tereza, fiind destinată pregătirii tinerilor greco-catolici din Imperiul Habsburgic. În anul 1784 împăratul Iosif al II-lea a decis închiderea seminariilor teologice, iar ca urmare a acestui fapt studenții de la Colegiul Sf. Barbara au fost transferați la Eger, cei care proveneau din Ungaria și la Lemberg cei care erau din dieceza de Alba Iulia și Făgăraș. În anul 1803 împăratul Francisc I a readus instituția de învățământ înapoi în capitala imperială, în cadrul universității vieneze.

¹¹ Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania 1774-1805*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1966, p. 336.

¹² Ioan Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András, *Istoria Transilvaniei*, vol. III (de la 1711 până la 1918), Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2008, p. 145.

¹³ Mirela Popa-Andrei (coord.) et alii, *Canonici, profesori, și vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918). Dicționar*, Cluj-Napoca, Mega, 2013, p. 352.

¹⁴ *Șematismul veneratului cler al Arhiepiscopiei Metropolitane Greco-Catolice de Alba Iulia și Făgăraș pre Anul Domnului 1900*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhiepiscopesc, 1900, p. 69 (în continuare: *Șematism 1900*).

¹⁵ Iacob Mârza, *Școală și națiune. Școlile din Blaj în epoca renașterii naționale*, Cluj-Napoca, Dacia, 1987, p. 89.

¹⁶ *Șematism 1900*, p. 69; Cornel Sigmirean, *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții Blajului (1806-1948)*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2007, p. 107.

seminar și profesor la gimnaziu¹⁷. Într-un mod cu totul fericit, Baziliu Rațiu a îmbinat vocația didactică cu cea pastorală. Astfel, în anul 1813 a fost numit paroh la Ocna Mureș (jud. Alba). Ulterior, a fost mutat în orașul său natal, unde va fi protopop (1819-1824). În 1824 a fost ales canonic în capitulul catedralei de la Blaj, cu sprijinul episcopului Ioan Bob¹⁸. Baziliu Rațiu s-a remarcat în cadrul capitolului din Blaj, urcând treptele ierarhiei capitulare: custode, iar apoi lector. Manifestând un atașament deosebit față de orașul Turda, Baziliu Rațiu a fost cel care, din averea sa proprie, a pus bazele bisericii greco-catolice din centrul Turzii, zisă *Biserica Rățeștilor* cu hramul Adormirea Maicii Domnului, sfințită în 1839¹⁹. Alături de biserică, Baziliu Rațiu a dorit crearea unei școlii confesionale greco-catolice în Turda Veche pentru care a donat suma de 12.000 de florini²⁰. Nu a mai apucat să-și vadă realizat acest vis, școala fiind înființată după moartea sa. În 1873 s-a deschis prima clasă, iar în anul următor celelalte trei²¹. Baziliu Rațiu a cumpărat și un teren pentru un cimitir românesc la Turda. Astfel, contribuția acestui fin intelectual ecleziastic în cadrul comunității turdene a fost una deosebită, fapt care demonstrează atașamentul său profund pentru orașul natal.

Baziliu Rațiu nu a neglijat nici activitatea didactică, aflându-se la conducerea Seminarului Teologic din Blaj între 1827-1832, 1834-1839, 1842-1845²². În cadrul seminarului pe care l-a condus, Rațiu a predat filosofia, dreptul canonic și istoria bisericească. Baziliu Rațiu s-a impus și în plan publicistic fiind autorul lucrărilor *Istoria bisericească*, apărută la Blaj în 1854²³ și a unui curs *Dreptul canonic*²⁴. Pe linie bisericească, în anul 1855 Rațiu devine prepozit al capitolului catedralei din Blaj, funcție deosebit de importantă, pe care o va ocupa până la moarte (1870)²⁵. Precizăm că în ierarhia ecleziastică a Bisericii Romane, prepozitul supraveghează activitatea membrilor capitolului, are responsabilitatea respectării statutelor capitulare, conduce ceremoniile capitulare în absența episcopului. Prepozitul este principalul asistent al

---

¹⁷ I. Mârza, *op. cit.*, p. 92.

¹⁸ *Șematism 1900*, p. 69; Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului 1754-1948*, București, Demiurg, 1994, p. 56; M. Popa-Andrei (coord.) et alii, *op. cit.*, p. 353.

¹⁹ Florin Gheorghiu, *Parohii greco-catolice turdene. Istorie și actualitate (1700-2011)*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2011, p. 47.

²⁰ Gheorghe Lobonț (coord.) et alii, *Colegiul Național Mihai Viteazul Turda 1909-2009. Studiu monografic*, Turda, Hiperborea, 2009, p. 8; Valentin Vișinescu, Horațiu Groza, *120 de ani de la Procesul Memorandului. Familia Rațiu înainte și după Memorandum*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2014, p. 55.

²¹ Maria Magdalena Jude, Ioan Ciupea, *Contribuții documentare privind ajutoarele din România pentru înființarea unei școli românești la Turda*, în „Acta Musei Napocensis”, XXII-XXIII, 1985-1986, p. 643.

²² I. Mârza, *op. cit.*, p. 92.

²³ *Ibidem*, 103.

²⁴ *Ibidem*, p. 108.

²⁵ M. Popa-Andrei (coord.) et alii, *op. cit.*, p. 353.

episcopului în timpul liturghiei și administrează patrimoniul capitular, colectează veniturile și le repartizează între membrii capitlului. În anul 1865 Baziliu Rațiu devine, pe lângă prepozit, curator suprem și econom al bisericii catedrale din Blaj, asesor consistorial, președinte al Consistoriului în absența mitropolitului, președinte al Tribunalului matrimonial de a II-a instanță pentru diecezele sufragane și președinte al Exactoratului arhidiecezan²⁶. În timpul ultimului mandat de rector al seminarului, Baziliu Rațiu a fost implicat într-un scandal, care a făcut valuri în epocă, intelectualitatea blăjeană condusă de Simion Bărnuțiu, intentând un proces episcopului Ioan Lemeni. În această dispută, Rațiu a fost acuzat de asprime și duritate, intrând în conflict cu mai mulți profesori și teologi. Un alt scandal în care apare numele clericului și profesorului este legat de nepoata sa, Anica Mureșan, acuzată de comportament imoral, dar care beneficia de protecția și sprijinul lui Rațiu, fapt care a determinat oprobiul societății din Blaj²⁷. Ca urmare a acestor scandaluri, reputația lui Baziliu Rațiu a avut mult de suferit, el intrând în conflict cu mari personalități precum Simion Bărnuțiu și Timotei Cipariu. În două rânduri, Baziliu Rațiu a fost în situația de a ajunge episcop, figurând printre candidați. În anul 1832, după decesul episcopului Ioan Bob, în cadrul sinodului electoral în care a fost ales Ioan Lemeni, Rațiu a primit două voturi, iar la sinodul din 1850, care l-a desemnat ierarh pe Alexandru Sterca-Șuluțiu, prepozitul a primit șapte voturi²⁸. Baziliu Rațiu a fost colaborator al ziarului *Foaie pentru minte, inimă și literatură*²⁹, deținea un abonament la publicația *Magazin istoric pentru Dacia* (1845)³⁰, orizontul său cultural fiind întregit de o bogată bibliotecă. Preotul și profesorul Baziliu Rațiu a fost implicat în mișcarea națională a românilor din Transilvania, în cadrul Revoluției de la 1848-1849, a fost unul dintre organizatorii Marii Adunări Naționale de la Blaj, de pe Câmpia Libertății din 3/15 mai 1848³¹. În planul acțiunii culturale, Baziliu Rațiu a fost membru fondator al societății ASTRA (1861) și a semnat documentul-program *Pronunțamentul de la Blaj* (1868), care protesta împotriva creării Austro-Ungariei și mai ales față de suprimarea autonomiei interne a Transilvaniei.

Cea mai importantă personalitate politică a Turzii în epoca modernă a fost Ioan Rațiu (1828-1902), înscris la universitatea Vieneză cu numele Rätz Johann, în anul 1850. Relevanța acestei uriașe personalități este dată mai ales de cariera de excepție pe care a avut-o. El a studiat dreptul între 1850-1854, fiind înmatriculat la 22 de

---

²⁶ *Ibidem*, p. 353-354.

²⁷ *Ibidem*, p. 354.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ I. Mârza, *op. cit.*, p. 109-110.

³⁰ *Ibidem*, p. 117.

³¹ V. Vișinescu, H. Groza, *op. cit.*, p. 53.

ani³². Actul universitar precizează că tânărul turdean era de religie greco-catolică³³. Ioan Rațiu provenea dintr-o veche familie nobiliară românească cu preocupări intelectuale³⁴, fiind nepotul de frate al lui Baziliu Rațiu, care a studiat teologia tot la universitatea vieneză. Tatăl său a fost Gregoriu Rațiu, prim-curator al bisericii greco-catolice din Turda Veche (Biserica Rățeștilor). În cadrul facultății de științe juridice din Viena, Rațiu a studiat obiecte precum istoria statului, psihologia, istoria filosofiei, statistica, filosofia dreptului, elemente de economie politică, legislație financiară, drept statal, dreptul popoarelor, dreptul civil, dreptul penal, dreptul roman, dreptul canonic, medicina legală, dreptul comercial³⁵. La Viena, Rațiu a avut ocazia să audieze cursurile unor renumiți juriști austrieci: Franz Edlauer, L. Neumann, Th. Pachmann, sau J. Springer.

Istoriografia română consemnează faptul că dr. Ioan Rațiu a fost unul dintre corifeii mișcării naționale a românilor transilvăneni din secolul al XIX-lea. El și-a început studiile elementare în orașul natal, iar cele medii le-a efectuat la Blaj și la Liceul Piarist din Cluj (actualul Liceu Teoretic Báthory István din Cluj-Napoca). În anul 1847 a revenit la Blaj, fiind înmatriculat la Seminarul Teologic, unde s-a aflat sub atenta supraveghere a unchiului său Baziliu Rațiu, care dorea pentru el o carieră teologică. Episcopul greco-catolic Ioan Lemeni îl trimite pe tânărul Ioan la studii la Budapesta, în cadrul Seminarului Teologic Central, acolo unde îl prinde începutul Revoluției de la 1848-1849³⁶. Revine rapid în Transilvania (în vara anului 1848), ia parte în mod activ la evenimentele revoluționare, înrolându-se în legiunea română condusă de protopopul greco-catolic al Roșiei Montane, Simion Balint, remarcându-se în luptele din zona Munților Apuseni³⁷. A fost un apropiat al lui Avram Iancu, care după consumarea evenimentelor revoluționare îl sfătuiește să abandoneze studiul teologiei și să se consacre dreptului³⁸. După stingerea mișcărilor revoluționare, Rațiu revine la Turda, unde rămâne până la sfârșitul anului 1849. Dorind să înceapă cariera universitară, la 6 noiembrie 1849, Ioan Rațiu solicită

³² Nicolae Josan, Stelian Mândruț, *Ioan Rațiu, student la Universitatea din Viena (1850-1854)*, în „Apulum”, XXXIII, 1996, p. 66. Szögi László, Kiss József Mihály, *Magyarországi diákok bécsi egyetemeken és akadémiákon 1849-1867*, Budapest, ELTE Leváltára, 2003, p. 64 și Szabó Miklós, Simon Zsolt, Szögi László, *Erdélyiek Külföldi Egyetemjárása 1849-1919 Között*, II. kötet, Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2014, p. 205.

³³ Szögi L., Kiss J.M., *op. cit.*, p. 64.

³⁴ Keith Hitchins, *Conștiință națională și acțiune politică la românii din Transilvania (1868-1918)*, vol. II, Cluj-Napoca, Dacia, 1992, p. 68.

³⁵ N. Josan, S. Mândruț, *op. cit.*, p. 68.

³⁶ K. Hitchins, *Ioan Rațiu in Viena (1850-1854)*, în „Apulum”, X, 1972, p. 463.

³⁷ N. Josan, *Un bărbat pentru istorie Dr. Ioan Rațiu (1828-1902)*, București, Progresul Românesc, 1992, p. 19.

³⁸ Ioan Georgescu, *Dr. Ioan Rațiu (1828-1902). 50 de ani din luptele naționale ale românilor ardeleni*, Sibiu, Editura Asociațiunii, 1928, p. 20.

episcopului de la Blaj acordarea unei burse de 300 de florini pentru a studia dreptul la Viena³⁹. A primit 80 de florini din partea Fundației Ramonțai, administrată de la Blaj⁴⁰. Viața de student a lui Rațiu în capitala imperială nu a fost una lipsită de griji, dimpotrivă. Se pare că bursa studențească nu era achitată la timp, astfel că Ioan Rațiu și alți colegi se adresează în 1850 noului episcop greco-catolic, Alexandru Sterca Șuluțiu, aflat la Viena, cerând mărirea bursei și achitarea lor la timp. În urma acestei solicitări Șuluțiu se adresează, la rândul său, capitlului din Blaj în sensul măririi bursei la cel puțin 200 de florini și achitarea restanțelor către studenți⁴¹. Tânărul turdean a stat la Viena până în 1854, legând o strânsă prietenie cu colegul său de studii, Alexandru Papiu-Ilarian. Ulterior, Rațiu va merge la Pesta, unde obține doctoratul în științe juridice (1857)⁴².

Ioan Rațiu și-a început cariera de avocat la Budapesta, iar apoi la Cluj. În anul 1860 susține examenul de avocat definitiv la Sibiu, unde își deschide propriul birou. Peste un an a fost ales vicecomite al comitatului Turda, dar a demisionat curând din acest post⁴³. A activat ca un susținător fervent al drepturilor românilor din Transilvania pe care i-a apărat mai ales în procesele urbariale. Între 1863-1864 a fost deputat și secretar al Dietei de la Sibiu. Reținem faptul că a candidat din partea cercului electoral al Gurghiului (comitatul Turda), obținând un număr de 594 de voturi, care reprezentau majoritatea absolută⁴⁴. Rațiu a fost un contestatar vehement al dualismului austro-ungar, fiind printre cei care au semnat documentul cunoscut ca *Pronunciamentul de la Blaj* din 3 mai 1868, prin care fruntașii românilor ardeleni au protestat împotriva suprimării autonomiei și încorporării Transilvaniei la Ungaria, acest act dorindu-se a fi o reafirmare a principiilor proclamate pe Câmpia Libertății în 1848⁴⁵. Avocatul turdean s-a implicat în viața politică a românilor din Transilvania. În anul 1869 el a fost unul dintre cei care și-au adus contribuția la crearea Partidului Național Român din Transilvania, în cadrul conferinței de la Miercurea Sibiului. De asemenea, Rațiu, s-a numărat printre fondatorii Partidului Național Român din Transilvania și Ungaria (1881), care a coordonat lupta pentru

---

³⁹ Octavian Rotar, *Personalitatea și activitatea dr. Ioan Rațiu reflectată în documentele arhivelor blăjene*, în „Potaissa. Studii și comunicări”, I, 1978, p. 183.

⁴⁰ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 231.

⁴¹ O. Rotar, *op. cit.*, p. 184.

⁴² Constantin Diaconovich, *Enciclopedia Română*, tom III, Sibiu, Krafft, 1904, p. 731; K. Hitchins, Liviu Maior, *Correspondența lui Ioan Rațiu cu George Barițiu (1861-1892)*, Cluj-Napoca, Dacia, 1970, p. 9; Vasile Lechințan, *Oficiali de stat români din Transilvania (1368-1918)*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2003, p. 296; Erdélyiek Külföldi Egyetemjárása 1849-1919 Között II, p. 205.

⁴³ Szabó M., Simon Zs., Szögi L., *op. cit.*, II. kötet, p. 205.

⁴⁴ Simion Retegan, *Acțiuni politice românești în comitatul Turda, în primii ani ai guvernării liberale*, în „Potaissa. Studii și comunicări”, I, 1978, p. 138.

⁴⁵ K. Hitchins, *Conștiință națională și acțiune politică...*, p. 69.; N. Josan, *op. cit.*, p. 31.

drepturi a românilor din Ungaria⁴⁶. Între anii 1892-1890 și 1892-1902 Ioan Rațiu a fost președintele acestui partid⁴⁷. Numele avocatului din Turda este legat mai ales de Mișcarea memorandistă (1892). Împreună cu alți conducători ai românilor trasilvăneni (Gheorghe Pop de Băsești, Eugen Brote, Vasile Lucaciu, Septimiu Albini etc.), Ioan Rațiu a promovat un document numit *Memorandum*, prin care erau solicitate pentru națiunea română drepturi egale cu cele ale națiunii ungare. Pentru această faptă, în cadrul unui proces desfășurat la Cluj în 1894, memorandiștii conduși de Ioan Rațiu au fost condamnați la închisoare, fiind închiși la Szeged și la Vác, dar în 1895 au fost grațiați de împăratul Franz Joseph ca urmare a intervenției regelui României, Carol I⁴⁸. Ioan Rațiu, neobositul luptător pentru drepturile românilor ardeleni, s-a stins din viață la 4 decembrie 1902 la Sibiu. Contribuția lui Ioan Rațiu la viața românească din Turda a fost deosebită. Menționăm aici faptul că el s-a implicat în înființarea primei școli românești din Turda (1873)⁴⁹ și a primei bănci românești din orașul de pe Arieș, Banca Arieșana (1887)⁵⁰. Sub aspectul vieții personale, după un scurt mariaj cu Ana-Nina Rațiu, în anul 1862 avocatul Ioan Rațiu s-a căsătorit cu Emilia Orghidan, fiică de preot ortodox din Brașov⁵¹. Nicolae Iorga i-a făcut marelui om politic turdean o succintă caracterizare: *Rațiu era mai mult decât un avocat. Era un om dintr-o bucată, dârz, franc, de o sinceritate și de un curaj care fac plăcute și relațiile cu un om politic și dau o linie sigură vieții politice înseși. Aici stă însemnătatea lui*⁵².

Tot la facultatea de drept a universității vieneze a studiat între 1864-1865 și Vasiliu Rațiu consemnat ca *Ladislaus Ratz de Nagylak*. Matricola înregistrează faptul că el avea 23 de ani, fiind de confesiune greco-catolică⁵³. Vasiliu a fost fiul lui Demetriu Rațiu, mare proprietar de pământ, fratele canonicului și profesorului Baziliu Rațiu. Potrivit informațiilor de pe piatra tombală a fostului student de la Viena, care se păstrează în curtea Bisericii Rățeștilor din Turda, Vasiliu Rațiu a trăit între 1841-1879. Același monument funerar consemnează faptul că tânărul turdean era doctor în specialitatea sa. El și-a desfășurat activitatea în Turda ca jurist și a murit la vârsta de 38 de ani, îmbolnăvindu-se de tuberculoză.

⁴⁶ Camil Mureșan, *Aspecte din viața politică a orașului Turda în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Potaiissa. Studii și comunicări”, I, 1978, p. 119-120.

⁴⁷ V. Vișinescu, Vasile Miclăuș, Tudor Ștefănie, *Dicționar de personalități turdene*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2006, p. 132.

⁴⁸ Pentru rolul jucat de dr. Ioan Rațiu în cadrul mișcării memorandiste: N. Josan, *op. cit.*, p. 45-63.

⁴⁹ M.M. Jude, I. Ciupea, *op. cit.*, passim.

⁵⁰ „Revista economică” (Sibiu), XIV, 1912, nr. 14, 6 aprilie, p. 204.

⁵¹ Eugenia Glodariu, M. Rațiu, *Emilia Rațiu, reprezentantă se seamă a mișcării femeilor din Transilvania*, în „Potaiissa. Studii și comunicări”, II, 1980, p. 253.

⁵² Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, vol. II, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 242.

⁵³ Szögi L., Kiss J.M., *op. cit.*, p. 219; Szabó M., Simon Zs., Szögi L., *op. cit.*, II. kötet, p. 206.

Primul student medicinist turdean care a studiat la Viena a fost Grigore Săndeanu. El a învățat în capitala imperială în două etape (1868-1871; 1873-1875). Între 1871 și 1872 a studiat același domeniu la Universitatea din Pesta. În 1873 Săndeanu a revenit la Viena pentru finalizarea studiilor⁵⁴. În anul universitar 1874-1875 el apare ca doctorand în medicină la Viena. Nu deținem date cu privire la un eventual titlu de doctor în medicină. Grigore Săndeanu s-a născut la Turda în 1845, iar la înscrierea la universitate avea 23 de ani. Matricola universitară consemnează faptul că tatăl său era econom⁵⁵. Cu ajutorul financiar al Fundației Gojdu, Săndeanu a reușit să studieze medicina, având bursă pentru anii universitari 1873-1874 și 1874-1875⁵⁶.

Încă din perioada studiilor vieneze, Săndeanu s-a remarcat ca un filantrop. În anul 1873, ziarul românesc *Albina* din Pesta consemna faptul că tinerii studenți români din Viena au donat diverse sume pentru Gimnaziul din Brad. Cu această ocazie, Săndeanu a contribuit cu 40 de coroane⁵⁷. Despre acest personaj se știe că a revenit de la studii și a lucrat ca medic inițial la Rășinari (azi jud. Sibiu), iar apoi în cadrul minei regale și a topitoriei de metale din Baia Sprie (azi jud. Maramureș). Din datele de care dispunem, culese din edițiile succesive ale *Ghidului Mineritului din Ungaria (Magyar Bánya Kalauz)* rezultă că a fost activ în această calitate între 1888-1905⁵⁸. Ultimul ghid care îl prezintă în postul de medic datează din 1905, când împlinise 60 de ani. După această dată Grigore Săndeanu s-a pensionat⁵⁹. Informațiile avute la dispoziție arată că în ultima parte a vieții Săndeanu s-a retras la Sibiu. În urma carierei medicale, Săndeanu a strâns o frumoasă avere în valoare de peste 100.000 de coroane pe care a lăsat-o prin testament asociației ASTRA (*Asociația Transilvană pentru Literatură și Cultura Poporului Român*), devenind

---

⁵⁴ C. Sigmirean, *Istoria formării...*, p. 701; Szögi L., *Studenți români din Transilvania la universitățile din Europa în secolele XVI-XX*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2011, p. 88.

⁵⁵ În lucrarea lui Corneliu Diaconovici, *Enciclopedia Română*, tomul II, Sibiu, 1900, p. 253 se menționează că *economul* era un țăran care avea car, plug și vite proprii (țăran mijlocăș sau fruntaș). Pe de altă parte, în trecut termenul definea și o persoană care se ocupa cu administrarea unei instituții, a averii cuiva, îndeplinind funcțiile unui administrator. Un alt sens al cuvântului se referă la o persoană care administrează averea unei mănăstiri, episcopiei sau mitropolii.

⁵⁶ C. Sigmirean, Aurel Pavel, *Fundația Gojdu 1871-2001*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2002, p. 156.

⁵⁷ „Albina” (Pesta), VIII, 1873, nr. 3, 11/23 ianuarie, p. 3.

⁵⁸ *Magyar Bánya-kalauz. Ungarisches Montan Handbuch*, vol. II, Wien, 1888, p. 34; *Magyar Bánya-kalauz. Ungarisches Montan Handbuch*, vol. III, Wien, 1892, p. 38; *Magyar Bánya-kalauz. Ungarisches Montan Handbuch*, vol. IV, Wien, 1896, p. 49; *Magyar Bánya-kalauz. Ungarisches Montan Handbuch*, vol. V, Wien, 1900, p. 54; *Magyar Bánya-kalauz. Ungarisches Montan Handbuch*, vol. VI, Wien, 1905, p. 74.

⁵⁹ *Magyar Bánya-kalauz. Ungarisches Montan Handbuch*, vol. VII, Wien, 1910, p. 200 îl menționează în postul de medic al exploatării Baia Sprie pe un anume dr. Tóth Gábor.

astfel unul dintre binefăcătorii importanți ai acestei instituții de cultură. Această avere, baza Fundației Săndeanu din cadrul ASTRA, era destinată acordării de burse, în scopuri culturale sau pentru binefaceri⁶⁰. O imagine asupra compoziției averii medicului originar din Turda, ne putem face analizând activele Fundației Săndeanu. Astfel, în anul 1911 (anul decesului medicului) ea era compusă din: 61 de acțiuni a câte 200 de coroane la Banca Bihoreana (Oradea), 15 acțiuni a câte 100 de coroane la Banca Arieșana (Turda), 10 acțiuni la Banca Someșana (Dej) a câte 200 de coroane, 2 acțiuni la Banca Sătmăreana (Seini) a câte 210 de coroane, 20 de acțiuni la Banca Sebeșana (Caransebeș) a câte 200 de coroane, 70 de acțiuni la Banca Sălăgiana (Jibou) a câte 100 de coroane și o coală provizorie de 16 acțiuni la Banca Someșana⁶¹. *Transilvania*, publicația oficială a societății ASTRA confirmă că văduva doctorului Săndeanu a oferit pentru muzeul instituției 35 de monede de argint din diferite perioade și țări, o piatră minieră care conținea aur, precum și fotografia ilustrului medic⁶². Din această informație reiese că Grigore Săndeanu a fost și un pasionat colecționar și numismat; piatra minerală putea proveni din perioada cât a fost medic la Baia Sprie. Cu privire la decesul ilustrului turdean, almanahul editat în 1911 la Blaj cu ocazia reuniunii anuale a asociației ASTRA consemna decesul medicului turdean: *să se dea expresie prin ridicare durerii sale pentru pierderea prezidentului Iosif St. Șuluțu, a binefăcătorilor Dr. Grigorie Săndeanu (care a lăsat întreagă averea sa, preste 100.000 cor pentru scopurile Asociațiunii)*⁶³. Informația despre decesul medicului turdean era cunoscută și la București, apărând în *Calendarul Minervei* pe anul 1912⁶⁴. Moartea lui Săndeanu a fost consemnată și de ziarul arădean, *Românul*⁶⁵. Așadar, medicul Grigore Săndeanu s-a stins în anul 1911, la vârsta de 66 de ani. Remarcăm faptul că, pe lângă cariera medicală, Săndeanu a activat și pe plan cultural și național fiind unul dintre donatorii importanți ai asociației ASTRA, căreia i-a lăsat întreaga avere. În plan personal, Grigore Săndeanu a fost căsătorit cu Iustina Săndeanu (născută Brote), sora omului politic, Eugen Brote. La un an de moartea medicului, văduva sa a donat 5 coroane în memoria soțului ei, pentru Fondul dr. D. P. Barcianu în folosul ajutorării calfelor Reuniunii Meseriașilor din Sibiu⁶⁶.

Un caz interesant a fost cel al lui Constantin Barițiu. Acesta era fiul lui Leon Barițiu proprietar și comerciant în Turda, fratele mai mic al marelui istoric și cărturar

---

⁶⁰ „Transilvania”, XLII, 1911, nr. 1, ianuarie-februarie, p. 77.

⁶¹ Idem, XLIII, 1912, nr. 5, septembrie-octombrie, p. 436.

⁶² Idem, XLII, 1911, nr. 1, ianuarie-februarie, p. 90.

⁶³ *Serbările dela Blaj 1911 o pagină din istoria noastră culturală, publicată de Despărțământul XI. Blaj al „Asociațiunii”*, Blaj, Tipografia Semin. teol. gr. cat., p. 93, 184.

⁶⁴ „Calendarul Minervei” (București), 1912, p. 138.

⁶⁵ „Românul” (Arad), I, 1911, nr. 176, 12/25 august, p. 4.

⁶⁶ „Românul” (Arad), II, 1912, nr. 5, 6/19 ianuarie, p. 9.

român, George Barițiu. Așadar, tânărul Constantin era nepotul de frate al lui George Barițiu⁶⁷. La 19 ani tânărul Constantin s-a înscris la Universitatea din Cluj la facultatea de matematică și științe naturale, în semestrul I al anului universitar 1875-1876⁶⁸. În semestrul al II-lea s-a transferat la facultatea de medicină din cadrul aceleiași universități, unde a parcurs două semestre (1875-1876)⁶⁹. În anul 1876 Barițiu a părăsit Clujul optând pentru Viena, unde și-a desăvârșit studiile medicale între anii 1876-1879⁷⁰. Actele universitare îi atestă confesiunea greco-catolică. Din păcate, în stadiul actual al cercetărilor, alte detalii despre viața sa nu se cunosc.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea doi turdeni au studiat la Institutul Politehnic și unul la Academia de Export. Cel mai important student al acestei perioade, sub aspectul carierei ulterioare pe care a avut-o, a fost Eugen Tilea. El s-a născut la Turda la 25 octombrie 1881, fiind membru al celebrei și importante familii românești Rațiu⁷¹. A fost cel mai mare fiu al Emiliei Rațiu, fiica dr. Ioan Rațiu, care a avut o primă căsătorie cu inginerul sibian Onoriu Tilea. Din acest mariaj au rezultat patru copii: Eugen, Mărioara, Ioan și Viorel Virgil⁷². Așadar, Eugen Tilea a fost nepotul lui Ioan Rațiu, marele patriot român. Fratele mai mic al lui Eugen, Viorel Virgil Tilea (1896-1972) a fost un important diplomat, ambasador în Marea Britanie (1938-1940). Spre deosebire de ceilalți membrii ai familiei Rațiu, care au optat pentru studii juridice, Eugen Tilea a ales să urmeze o carieră în inginerie, la fel ca tatăl său. Astfel, între 1900-1906, el a fost student la Institutul Politehnic din Viena, la facultatea de inginerie civilă⁷³. Tilea a fost implicat activ în viața politică și educațională a Transilvaniei, după Marea Unire de la 1918. A fost directorul general al Direcțiunii lucrărilor publice din cadrul Resortului (Ministerului) Comunicații, Lucrări publice și Alimentare, parte componentă a Consiliului Dirigent al Transilvaniei⁷⁴. Între 1922-1930, inginerul Eugen Tilea a fost

---

⁶⁷ Nicolae Edroiu, *Studii de genealogie*, Cluj-Napoca, 2000, Tabela I Familia din care se trage George Barițiu.

⁶⁸ C. Sigmirean, *Istoria formării...*, p. 589.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 546; Karády Viktor, Lucian Nastasă, *The University of Kolozsvár/Cluj and the students of the medical faculty (1872-1918)*, Budapeșt – Cluj, 2004, p. 161.

⁷⁰ Szögi L., *op. cit.*, p. 93; Szabó M., Simon Zs., Szögi L., *op. cit.*, I. kötet, Marosvásárhely, Mentor Kiadó, 2014, p. 72.

⁷¹ Szögi L., *op. cit.*, p. 119.

⁷² I. Georgescu, *op. cit.*, p. 21.

⁷³ Patyi Gábor, *Magyarországi diákok bécsi egyetemeken és főiskolákon 1890-1918*, Budapest, ELTE Levéltára, 2004, p. 246; Szabó M., Simon Zs., Szögi L., *op. cit.*, I. kötet, p. 390.

⁷⁴ Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar roman (1918-1920)*, Cluj-Napoca, Dacia, 1985, p. 250; Aurel Galea, *Formarea și activitatea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului, și ținuturilor românești din Ungaria (2 decembrie 1918-10 aprilie 1920)*, Târgu Mureș, Tipomur, 1996, p. 147.

directorul Școlii de conductori de lucrări publice din Cluj⁷⁵. Această instituție a fost unificată în anii 1930 cu Școala de conductori tehnici. Tilea și-a continuat activitatea la catedră, iar în 1931 e atestat ca director al Serviciului de lucrări publice al Transilvaniei⁷⁶. O dată cu unificarea celor două instituții de învățământ cu profil tehnic (în 1937) a rezultat Școala de subingineri electromecanici Cluj. În urma Dictatului de la Viena (1940), școala a fost nevoită să se refugieze din Cluj la Timișoara, dar Eugen Tilea a refuzat inițial să plece⁷⁷. Cu toate acestea, se pare că până la urmă Tilea a acceptat să se refugieze în România. În timpul statului național-legionar, el a intrat în atenția autorităților, care au dispus în septembrie 1940 verificarea averilor înalților demnitari ai statului român, printre care se găsea și numele lui Eugen Tilea⁷⁸. În anul 1942 Tilea apare menționat ca inspector general clasa I în cadrul Ministerului Lucrărilor publice și al Comunicațiilor, în timpul regimului antonescian⁷⁹. Alte detalii despre viața lui nu se cunosc.

Corneliu Mesaroșiu (Mészáros) a studiat între 1892-1897 la facultatea de ingineria mașinilor din cadrul Institutului Politehnic⁸⁰. El era român de confesiune greco-catolică, născut la 9 iulie 1871, tatăl său fiind avocat⁸¹. Datele de care dispunem atestă o ridicată implicare a inginerului român la nivelul societății civile românești. În timpul studenției a fost membru al asociației *România Jună*, cea mai importantă organizație a studenților români din Viena. Ziarele epocii consemnau faptul că în 1894, studentul Corneliu Mesaroșiu a fost ales controlor al asociației menționate⁸². În timpul studiilor vieneze, Mesaroșiu a beneficiat de o bursă în valoare de 200 de florini din partea Fundației Ștefan Ferdinand Hirsch⁸³. După absolvirea studiilor s-a afirmat în cadrul societății ASTRA. Astfel, începând cu anul 1911 el este membru pe viață al acestei asociații⁸⁴. În aceeași calitate este menționat în anul 1914, când în cadrul ședinței festive a asociației românești de la Sibiu, se constituie trei noi secțiuni ale acesteia: drept și științe sociale, medicină și tehnică-industrială. Din ultima secțiune făcea parte printre alții și inginerul Corneliu

---

⁷⁵ Ioan Silviu Nistor, *Școala de conductori tehnici electromecanici din Cluj. Activitatea educativă, baza materială, problema subvențiilor (1919-1929). Școala de conductori de lucrări publice*, în „Acta Musei Napocensis”, 26-30, 1989-1993, II Istorie, p. 362; Idem, *Istoria Învățământul Tehnic din Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, Editura U. T. Press, 2004, p. 100.

⁷⁶ Idem, *Istoria învățământul tehnic...*, p. 112.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 131.

⁷⁸ „Revista Economică” (Sibiu), XLII, 1940, 12 octombrie, nr. 40-41, p. 248.

⁷⁹ „Monitorul Oficial al României”, 1942, nr. 67, 19 martie, p. 2033.

⁸⁰ Szabó M., Simon Zs., Szögi L., *op. cit.*, II. kötet, p. 74.

⁸¹ Patyi G., *op. cit.*, p. 228; Szögi L., *op. cit.*, p. 118.

⁸² „Familia” (Oradea), XXX, 1894, ne. 5, p. 58; „Foaia Diecezană” (Caransebeș), IX, 1894, nr. 4, 23 ianuarie (4 februarie), p. 6.

⁸³ „Unirea” (Blaj), 1897, VII, nr. 34, 14 august, p. 271.

⁸⁴ *Serbările dela Blaj 1911...*, p. 108.

Mesaroșiu⁸⁵. În ambele mențiuni (1911, 1914) apare cu domiciliul la Budapesta, fapt din care rezultă că după absolvirea studiilor a lucrat în capitala Ungariei, dar nu a renunțat să se manifeste ca român. Corneliu Mesaroșiu a fost implicat în evenimentele care au precedat Marea Unire de la 1918. Astfel, la 27 noiembrie 1918, aflat în Budapesta, împreună cu alți conaționali, Mesaroșiu a contribuit la crearea Consiliului Tehnic Român Central. Din acest for mai făceau parte personalități precum Augustin Maior sau Enea Grapini⁸⁶. Dintr-o însemnare datată 1920, apărută în revista *Transilvania* aflăm că a donat 200 de coroane pentru Muzeul ASTRA, dar și faptul că lucra în cadrul Căilor ferate ungare⁸⁷. Corneliu Mesaroșiu a fost implicat și în politică fiind membru al Partidului Național Român, fiind ales în 1920 în comitetul de conducere, împreună cu alte 124 de persoane⁸⁸. În perioada interbelică, inginerul Mesaroșiu a fost unul dintre cei care au contribuit la organizarea căilor ferate în cadrul României Mari. A fost comisar guvernamental și director general al CFR Ardeal, iar ulterior director general al Căilor Ferate Someșene. Spre finalul vieții, el a revenit la Turda, fiind pensionar și s-a implicat în viața orașului și județului, ocupând o perioadă postul de consilier județean. Numele său este menționat în 1928 cu ocazia unui protest al comunității greco-catolice din orașul de pe Arieș împotriva noii legi a cultelor⁸⁹. La aproape un an de la acest eveniment, Mesaroșiu a încetat din viață la 16 martie 1929 la Turda, în urma unui atac de apoplexie⁹⁰.

Spre sfârșitul Primului Război Mondial este consemnat ca student la Viena, Valer Bologa. El s-a născut la 27 octombrie 1887 la Turda, fiind de confesiune ortodoxă. A studiat comerțul între 1918-1919 la Academia de Export⁹¹. Viața și cariera acestuia rămân, cel puțin în stadiul actual al cercetărilor, o enigmă.

Considerații finale. În perioada supusă analizei noastre (1781-1918) la Viena au studiat un număr de 9 tineri români originari din Turda. Aceștia s-au pregătit în domenii precum teologie, drept, medicină și inginerie. Dintre aceștia se remarcă membrii familiei Rațiu, cea mai importantă familie românească din urbea de pe Arieș; patru dintre aceștia au frecventat instituțiile de învățământ superior din capitala austriacă (Baziliu Rațiu, Ioan Rațiu, Vasiliu Rațiu și Eugen Tilea). Carierele ulterioare ale foștilor studenți sunt inegal și incomplet cunoscute, dar cu toate acestea

---

⁸⁵ „Revista Economică” (Sibiu), XVI, 1914, nr. 29, 18 iulie, p. 352.

⁸⁶ *1918 la Români. Documentele Unirii. Unirea Transilvaniei cu România 1 Decembrie 1918*, volumul VII, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 546.

⁸⁷ „Transilvania”, LI, 1920, nr. 5-9, p. 565, XL.

⁸⁸ Marin Pop, *Activitatea organizației Partidului Național Român din județul Timiș în primii ani după Marea Unire (1919-1920)*, în „Arheovest”, I (In memoriam Liviu Măruia- Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, Timișoara 7 decembrie 2013), Szeged, JATE Press Kiadó, 2013, p. 933.

⁸⁹ *Unirea*, anul XXXVIII, Blaj, 7 aprilie 1928, nr. 14, p. 5.

⁹⁰ *Arieșul*, anul IV, nr. 13, Turda, 24 martie 1929, p. 3.

⁹¹ Patyi Gábor, *op. cit.*, p. 310.

se pot face unele aprecieri. Astfel, Baziliu Rațiu, Ioan Rațiu, Grigore Săndeanu sau Eugen Tilea au devenit personaje cunoscute și apreciate la nivelul întregii Transilvanii și nu numai.

LISTA CRONOLOGICĂ A STUDENȚILOR ROMÂNI DIN TURDA LA VIENA ÎN PERIOADA 1781-1918

Nr. Crt	Numele studentului	Universitatea frecventată și anii de studiu	Domeniul studiat	Cariera ulterioară
1	Iosif Pop Sălăgianul (1763-?)	Universitatea din Viena-1781 (Barbareum)	Teologia	Preot greco-catolic.
2	Baziliu Rațiu (1783-1870)	Universitatea din Viena (Barbareum)-1808-1810	Teologia	Preot la Ocna Mureș (1813) și la Turda (1819), canonic la Blaj (1822), profesor și director al seminarului din Blaj, prepozit capitular.
3	Ioan Rațiu (1828-1902)	Universitatea din Viena, Facultatea de Drept (1850-1854)	Dreptul	Lider al mișcării naționale a românilor transilvăneni. Doctor în drept la Pesta.
4	Vasiliu Rațiu (1841-1879)	Universitatea din Viena, Facultatea de Drept (1864-1865)	Dreptul	
5	Grigore Sândeau (1845-1911)	Universitatea din Viena, Facultatea de Medicină (1868-1871; 1873-1875) Universitatea din Pesta, Facultatea de Medicină (1871-1872)	Medicina	Medicul exploatării miniere Baia Sprie, filantrop, donator al ASTRA.
6	Constantin Barițiu (1857- ?)	Universitatea din Viena, Facultatea de Medicină	Medicina	
7	Corneliu Mesaroșiu (1871-1929)	Institutul Politehnic (1892-1897)	Ingineria	Inginer în cadrul căilor ferate ungare și române, membru al ASTRA și al Partidului Național Român.
8	Eugen Tilea (1881- ?)	Institutul Politehnic (1900-1906)	Ingineria	Om politic și profesor, inspector general în Ministerul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor.
9	Valer Bologa (1887- ?)	Academia de Export (1918-1919)	Comerțul	